

А.Крालицький, О.Павлович, І.Сільвай, А.Добрянський та ін., які ставили за мету збуджувати в масах “руську”, “карпаторусинську” (українську) національну свідомість шляхом упровадження рідної мови в усі ланки навчання, пресу, літературу, дослідження та популяризації місцевої історії як невід’ємної частини історії всієї Русі-України. “Б.” Закарпаття боролися проти колонізаторського режиму австро-угорських властей і політики мадяризації, за якнайширшу участь корінного населення краю в усіх сферах місцевого громадського та суспільно-політичного життя, здійснювали велику культурно-освітню роботу – видавали книжки, газети, альманахи, складали підручники для народних шкіл, сприяли розширенню зв’язків краю з Галичиною та іншими українськими землями, діячами науки й культури Росії, інших слов’янських народів. У той же час значна частина “Б.” Закарпаття перебувала під впливом галицьких москвофілів, протиставляла угорській експансії російську мову й культуру, писала “язичієм”. Це призвело до формування в закарпатському суспільстві протилежних культурно-національних орієнтацій, наслідки яких відчутні й сьогодні.

Літ.: Бирчак В. Літературні стремління Підкарпатської Русі. – Ужгород, 1937; Шлепецький А. Закарпатські “будителі” та наша сучасність. – Пряшів, 1957; Бача Ю. Літературний рух на Закарпатті середини ХІХ століття. – Пряшів, 1961; Поети Закарпаття: Антологія закарпатоукраїнської поезії (ХVІ ст. – 1945 р.). – Пряшів, 1965; Микитась В. Галузка могутнього дерева. – Ужгород, 1971; Мишанич О. Від підкарпатських русинів до закарпатських українців. – Ужгород, 1991; Нариси історії Закарпаття. – Ужгород, 1993, т.1.; Данилюк Д. Історія Закарпаття в біографіях і портретах (з давніх часів до початку ХХ ст.). – Ужгород, 1997.

С.В.Віднянський.

БУЖИНСЬКА БИТВА 1662 – битва між козаками на чолі з гетьманом Ю.Хмельницьким та російськими військами, що відбулася 22-23 (12–13) серпня 1662 поблизу містечка Бужин (нині у складі с.Тіньки Чигиринського району Черкаської області) під час національної революції. Після того, як в Україні розгорілася війна між різними козацько-старшинськими угрупованнями, наказний гетьман Я.Сомко запросив на допомогу для боротьби з Ю.Хмельницьким 15-тисячне російське військо на чолі з кн. Г.Ромодановським. 2 квітня (22 березня) 1662 опозиційні до Ю.Хмельницького полки Я.Сомка та В.Золотаренка разом із росіянами завдали поразки війську гетьмана під містечком Жовнин (тепер с.Жовнине Чорнобаївського району Черкаської області), а 5 серпня (26 липня) того ж року – під м.Переяслав (тепер м.Переяслав-Хмельницький). Щоб закріпити успіх, Ромодановський на початку серпня вислав на Правобережжю Україну частини під проводом М.Приклонського, які захопили й спалили Костянтинівку, Балаклію (нині села Смілянського району), Смілу й Орловець (нині село Городищенського району Черкаської об-

ласті), а потім почали рухатися в напрямку Бужина. Тут 22 (12) серпня на них напали козаки Подільського полку і Брацлавського полку на чолі з Ю.Хмельницьким. Відступаючи до переправи через Дніпро, російські війська були вщент розбиті козаками, яким на допомогу прибули татарські загони Селіма та Мегмета Гіреїв. Від смерті й полону врятувалася лише незначна частина з майже 8-тисячного російського війська. Однак ця перемога не дала змоги Ю.Хмельницькому оволодіти складною військово-політичною ситуацією в Україні, а тому на початку 1663 він відмовився від гетьманства.

Літ.: Величко С. Літопис. – К., 1991, т.2.; Смолій В.А., Степанков В.С. Українська національна революція XVII ст. (1648–1676 рр.). – К., 1999.

Т.В.Чухліб.

БУСКЕВИЧА ДИПЛОМАТИЧНА МІСІЯ ДО ТУРЕЧЧИНИ 1668.

Після Андрусівського договору (перемир'я) 1667 гетьман П.Дорошенко і більшість правобережного козацтва переконалися у марності сподівань на рівноправні міждержавні відносини з Річчю Посполитою та Російською державою. Цим були викликані пошуки нового союзника в особі Туреччини. У серпні П.Дорошенко направив до султана Мегмеда IV посольство на чолі з Л. Бускевичем (генеральний писар 1667-68, подільський полковник 1671) та Г.Білогрудом (уманський полковник 1666-67, 1671-72), яке прибуло до Стамбула наприкінці листопада. Посли представили турецькій стороні проект договору з 17 статей. На цій підставі мав бути укладений військово-політичний союз Гетьманщини та Османської імперії. За договором, султан мав стати формальним зверхником Гетьманщини, але не повинен був втручатися у внутрішні справи України, будувати там мечетей тощо. Влада гетьмана ставала позитивною. Передбачалося, що київський митрополит буде рукопокладатися константинопольським патріархом.

В цілому статті договору було прийнято, і в лютому 1669 Бускевич разом із турецькими послами (візир Мухамед і Делавер-паша) прибули до Чигирини (Г.Білогруда затримали в Стамбулі). На корсунській раді (середина березня 1669) більшість козаків підтримали перехід під турецький протекторат, але не присягали Мегмеду IV. Після ради для уточнення умов договору 1669 в Стамбул відбула дипломатична місія Михайла Радкевича-Портянки. Союз з Османською імперією було укладено, однак послаблення Гетьманщини призвело до грубого порушення султаном попередніх домовленостей.

Літ.: Дорошенко Д. Гетьман Петро Дорошенко. – Нью-Йорк, 1985.

Ю.А.Мицик.